

Enyhén optimista etika

■ OROSZ GÁBOR VIKTOR

HUIZING, Klaas: *Scham und Ehre. Eine theologische Ethik*. Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh, 2016. 519 oldal. ISBN 978-3-579-08239-4.

Klaas Huizing, a würzburgi egyetem rendszeresteológia-professzora *Scham und Ehre: Eine theologische Ethik* című munkájával a kortárs protestáns teológia egyik legizgalmasabb és legprovokatívabb etikáját adta közre. A 2016-ban megjelent monográfia radikális antropológiai és hermeneutikai fordulatot mutat, amely a nyugati kereszténység évszázados, bűn- és büntudatközpontú (Sünde/Schuld) hagyományát kívánja felváltani egy bölcsességtéológiai alapokon nyugvó, a szégyen és a becsület kategóriáira épülő etikával. Huizing kiindulópontja az a felismerés, hogy az ágostoni és a kálvini örökség, amely az embert alapvetően bűnösnek és Isten előtt adósnak tételezi, a mai posztsekuláris társadalom számára nemcsak érthetlenné vált, hanem gyakran spirituális és pszichológiai traumák forrásává is. A szerző ezért olyan, „enyhén optimista” antropológiát javasol, amely az embert nem eleve bukott lényként, hanem *Homo sensualis*ként, azaz esztétikai és érzelmi létezőként határozza meg, akinek morális fejlődése a szégyenhelyzetek helyes kezelésében rejlik.

A kötet elméleti alapvetése az úgynevezett érzelmi fordulatra (emotional turn) támaszkodik, hangsúlyozva, hogy a teológiai etika nem maradhat meg a kognitív normák alkalmazásánál, hanem alaposabban kell foglalkoznia az emberi létezés érzelmi dimenzióival is. Huizing álláspontja szerint a szégyen az emberi szabadság kritikus pontja, az a pillanat, amikor az egyén szembesül saját törekvésével és a társadalmi elvárásokkal, és ebben a feszültségben dől el, hogy képes-e integritásának megőrzésére, vagy pedig a szégyent büntudattá alakítva az agresszió és a hatalmi spirálok útjára lép. Ez az úgynevezett megelőző etika (Präventivethik) tehát a „helyes szégyenkezés” pedagógiáját és a megbélyegzés alóli feloldás gyakorlatait (Entschämungspraktiken) állítja a gondolkodás középpontjába, ami alapjaiban különbözik a hagyományos bűnvallástól és erkölcsi reflexióktól.

Huizing elemzései a szégyen és a tisztelet fogalomparján keresztül kiterjednek a modern élet szinte összes területére. A médiaetikával kapcsolatban például a *Homo medialis* önreprezentációs kényszerét vizsgálja, ahol a digitális térben való láthatóság és a megszégyenülés – például a kiberzaklatás (cyberbullying) vagy a nudie-k (intim jellegű fotók) miatt – alapvetően befolyásolja az identitásképzést. Ezzel párhuzamosan a gazdaságetikában a *Homo oeconomicus* alakján keresztül rámutat arra, hogyan válik a pénzügyi adósság erkölcsi megbélyegzéssé, és miként fosztja meg az embert méltóságától a kapitalista piac könyörtelen logikája. A szerző itt a bölcsességtéológia felszabadító erejét hívja segítségül, amely képes szétválasztani az anyagiakkal való tartozást a személyi méltóságtól.

Különösen figyelemre méltó a mű szexualitással és testiséggel foglalkozó fejezete. Ebben Huizing éles kritikát fogalmaz meg az egyházi hagyomány „testellenességével” szemben. A gyönyört (Lust) isteni ajándékként és ismertetőjegyként határozza meg, elutasítva ezzel az aszketikus ideálokat és a test biopolitikai kontrollját, vagyis azt, amikor a politikai hatalom és a társadalmi intézmények az emberi életet, a biológiai folyamatokat és magát a fizikai testet próbálják szabályozni, irányítani és ellenőrizés alatt tartani. Érvelésében azonban megjelenik a modern „enhancement-társadalom” képe is,

amely a testet folyamatos tökéletesítésre kényszeríti (legyen szó akár a plasztikai műtétekről vagy a fitneszkultúráról), és ezáltal valójában újfajta megszegyenítési mechanizmust működtet, amely ellen a teológiai etika a test esztétikai felszabadításával tud védekezni. Ez a szemléletmód ugyanakkor kiterjed az állat- és technikaetikára is, ahol a „prométheuszi szégyen” fogalma mentén elemzi a szerző az ember technológiai mindenhatóságra törekvő vágyát és az ebből következő ökológiai felelősségét.

A monográfia zárófejezetei a politika és a jogfilozófia területére kalauzolják az olvasót, ahol Huizinga a migrációs válság és a befogadaskultúra kérdéseit tárgyalja. Itt mutatkozik meg leginkább etikájának gyakorlati relevanciája is, mert a képek hatalmáról és a szenvedés esztétikájáról értekezve rámutat arra, hogy a távoli nyomorúság meglátása (például egy menekült gyermek fotója) olyan mély empátiát és morális szégyent válthat ki, amely alkalmas és képes áttörni a politikai közöny falait. A szerző ezért hangsúlyozza, hogy a keresztény etika feladata nem az ítékezés, hanem olyan „irgalmas látás-mód” kialakítása, amely visszaadja a száműzöttek és a megalázottak becsületét.

Klaas Huizinga kötete véleményem szerint olyan tudományos remekmű, amely lenyűgöző irodalmi készséggel és műveltséggel elegyíti a bibliai exegézist, a rendszeres teológiai reflexiót és a kortárs belátásokat. Bár az „enyhén optimista” antropológia kihívást jelenthet a konzervatívabb, bünfelfogásra alapuló teológiai rendszerek számára, a mű ereje éppen abban van, hogy képes megszólítani kortársainkat saját egzisztenciális valóságukban. A szégyen teológiája Huizinga olvasatában nem a bezárkózásról, hanem a nyitottságról, a gyógyulásról, valamint a méltóság helyreállításáról szól. A szerző felmutatja, hogy az evangélium üzenete ma is képes releváns válaszokat adni az emberi élet alapvető kérdéseire. A kötet megkerülhetetlen alpmű azok számára, akik a teológiai etikai gondolkodásuk felfrissítésén és az egyház és a társadalom közötti párbeszéd elmélyítésén fáradoznak.